

Srbija na istoku - Svetozar Marković, 1872.

Predgovor

Ja sam bio nameran, da u obliku novinarskih članaka u "Radniku" iznesem jednu socijalno-političnu studiju o tome: kako se razvijao srpski narod u kneževini od kako se oslobodio turskog gospodarstva pa do danas. U samom početku moga rada bio sam prinuđen da ostavim Beograd i na taj način bio sam lišen glavnih izvora, koji bi mi služili kao temelj ove moje studije. Ovo je uzrok poglavito, što je moj rad ostao u mlogome nepodpun i netačan, a naročito što sam mnoge strane iz života srpskog naroda morao sasvim da izostavim n.pr. razvitak odnošaja u porodici, razvitak prosvete i obrazovanja u na rodu, razvitak književnosti i t.d. Na taj način moj rad više se ograničio na razvitak društvenih i državnih odnošaja. Ja neću ovde da se izvinjavam što je moj rad nepodpun, već oću sam da kažem šta se u njemu nalazi, a šta ne.

Osim toga imam još ovo da primetim: ja ni sam hteo ovde da razvijem neke naučne zakone društvenog razvitka, da razjasnim i rešim složena društvena pitanja i da iznesem oblik buduće srpske države, kao što ga ja zamišljam. Moja je celj bila mlogo manja i ograničenija. Ja sam hteo srpskom narodu da iznesem sliku: šta mu je donela srpska revolucija, a u isto vreme da mu pokažem: šta je imao pa izgubio, a šta je mogo dobiti pa nije dobio u svom državnom razvitku. Time sam hteo da pobudim one ljude iz naroda, koji imaju običaj da misle - da promisle malo i da vide da "sloboda i jedinstvo" srpskog naroda neznači nikako: da mesto paše dođe "knez" mesto muselim[a] načelnik i kapetan, mesto kadija - sudije i t.d. kao što je zamišljao srpsko oslobođenje još ustavobranitelj Petronijevih , već da pod tim valja razumevati podpuno oslobođenje od vlasti i tiranije, od umnog i materijalnog ropstva.

Ja sam hteo poglavito da kažem šta valja tražiti u srpskom oslobođenju - a kako se to nalazi? U tome se sigurno neće mnogi sla gati ni sa onim opštim načelima, što sam ih ja ovde izrekao. - Pri svem tom ja i to